

тингинг мавжуд тизимини тубдан қайта модернизация қилиш талаб этилади. Сув ва иссиқлик таъминоти корхоналари молиявий фоліятининг зарар кўриб ишлаши кўп жиҳатдан газ, электр энергияси, харид қилинадиган иссиқлик энергияси ва бошқа материаллар нархи ошганда тариф сиёсати ўз вақтида қайта кўрилмасли-

ги билан боғлиқ. Шу боис кўрсатиладиган сув ва иссиқлик таъминоти хизматлари нархи ва таърифларини давлат тамонидан тартибга солишни изчил амалга ошириш, хусусан, энергия ресурслари нархи ўзгарганда совуқ ва иссиқ сув таъминоти, иситиш тарифларини қайта кўриб чиқиш зарур.

Манба ва адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сонли фармони. // www.lex.uz
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 29 декабрдаги Олий Мажлисга Мурожаатномаси. <http://uza.uz>
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 30 ноябрдаги “Ўзбекистон Республикасида ичимлик суви таъминоти ва канализация тизимларини ривожлантириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-4040-сонли қарори. // www.lex.uz
4. Егорова Н.С. Моделирование инвестиционной деятельности в жилищном секторе. – М., Издательство МГУ 2017. – 128 с.
5. Алексеев, Ю.П. Социальная политика: учебник / Алексеев, Ю.П., Берестова, А.И., Бобков, В.Н. и др.; – 2-е изд. – М., Экзамен, 2014. – 416 с.
6. Социальная инфраструктура: вопросы теории и практики (Под ред. А.И. Кочерги. – Киев: Наукова думка, 2010. – 468 с.
7. Павел Красилников, Мария Конюшкова, Ronald Vargas лар муаллифлигида “Ўрта Осиё мамлакатларида ер ресурслари ва озиқ-овқат хавфсизлиги” Euroasian Center for Food Security, 2016 йил 302б.
8. М.У. Мирзаев, Д.А. Абдуғаниеваларнинг “Сув ресурсларидан фойдаланишда тежамкор технологияларнинг самарадорлиги” Т.: 2021 йил 18 май. 248 б.
9. Т.Х. Фарманов, Ф.М. Юсуповаларнинг “Сув тежовчи технологиялар ишлаб чиқарилишини давлат томонидан иқтисодий рағбатлантириш” Т.: 2021 йил 18 май. 519 б.
10. www.stat.uz–Ўзбекистон Республикаси давлат статистика қўмитасининг расмий сайти.
11. Ш. Юлдошева. “Инновацион иқтисодиёт шароитида Ўзбекистонда уй-жой сиёсатининг аҳамияти” 2021 йил 21 май
12. Ш.Туробов, Р.Рашидов. “Уй хўжаликлари тадбиркорлигини ривожлантириш истиқболлари”. Т.: 2015 й.
13. Эрназаров Г.Б. ва бошқалар. Миллий иқтисодиётдаги таркибий ва тузилмавий ўзгаришларнинг тизимли таҳлили. Монография. – Т.: ДСҚ босмахонаси, 2018.–111-128 б.
14. Эрназаров Г.Б. Уй-жой коммунал хўжалиги фаолиятини статистик баҳолаш. – Т.: // Biznes-Эксперт журнали, 2021, №2. 45–49 б.
15. www.gorogl.gotel.bu – Уй-жой коммунал хўжалиги сайти.

СПОРТ ХИЗМАТЛАРИ СОҲАСИНИНГ ЗАМОНАВИЙ ИҚТИСОДИЁТДАГИ РОЛИ ВА АҲАМИЯТИ

Закирова Умида Махаммадиновна -
Ўзбекистон давлат жисмоний тарбия ва спорт университети, “Спорт менежменти ва иқтисодиёт” кафедраси ўқитувчиси

Аннотация. Мазкур мақолада хизматларнинг табиати, моҳияти ва асосий тавсифномалари, шунингдек, хизматлар соҳасининг, шу жумладан, спорт хизматларининг ўзига хос хусусиятлари кўриб чиқилган. Хизматлар соҳасининг замонавий иқтисодиётдаги роли ва аҳамияти очиб берилган.

Таянч сўзлар: спорт, спорт хизматлари, хизматлар, хизматлар соҳаси, хизматлар тавсифномаси, хизматларни турлари, хизматларни ўзига хос хусусиятлари, хизматлар бозори.

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ СПОРТИВНЫХ УСЛУГ В СОВРЕМЕННОЙ ЭКОНОМИКЕ

Закирова Умида Махаммадиновна -
Преподаватель кафедры “Спортивный менеджмент и экономика” Узбекский государственный университет физической культуры и спорта

Аннотация. В данной статье рассматриваются природа, сущность и основные характеристики услуг, а также особенности сферы услуг, в том числе спортивных услуг. Показаны роль и значение сферы услуг в современной экономике.

Ключевые слова: спорт, спортивные услуги, услуги, сфера услуг, характеристики услуг, классификация услуг, особенности услуг, рынок услуг.

Zakirova Umida Mahamadaminovna -
Lecturer of the Department of "Sports
Management and Economics" of the Uzbek
State University of Physical Culture and Sports

Abstract. This article examines the nature, essence and main characteristics of services, as well as features of the service sector, including sports services. The role and importance of the service sector in the modern economy are shown.

Key words: sport, sports services, services, service sector, service characteristics, service classification, service features, service market.

Кириш. Ўзбекистонда охириги йилларда жисмоний тарбия ва спортни оммалаштириш, аҳоли ўртасида соғлом турмуш тарзини тарғиб қилиш учун зарур шарт-шароитлар яратиш ҳамда мамлакатнинг халқаро спорт майдонларида муносиб иштирок этишини таъминлаш борасида изчил чора тадбирлар амалга оширилмоқда.

Шу билан бирга, жисмоний тарбия ва спорт соҳасида аҳоли соғлиғини мустаҳкамлашга аниқ дастурларни амалиётга жорий этиш, ёшларни спортга кенг жалб қилиш ва улар орасидан иқтидорли спортчиларни саралаб олиш, спорт турлари бўйича юқори натижаларни таъминлайдиган маҳоратли спортчилар билан миллий терма жамоаларни шакллантириш ва тренерлар учун қўшимча шарт-шароитлар яратиш зарурати мавжуд.

Мамлакатимизда юксак маданиятга эга бўлган ҳар томонлама етук ҳамда жисмонан соғлом инсонни шакллантириш мақсадида аҳолининг жисмоний тарбия ва спорт соҳасида малака ва билимларини орттиришга қаратилган устувор йўналишларни белгилаш, иқтидорли спортчиларни танлаб олиш жараёнига инновацион шакллар ва усуллар жорий этилмоқда.

Спорт - бу мураккаб, турли-туман ва завқли феномен (тенги йўқ, нодир ҳодиса) бўлиб, унга миллионлаб кишилар ва ташкилотлар-спортчилар, тадбиркорлар, журналистлар, рекламалар, давлат ташкилотлари, нотижорат ташкилотлар, спорт ташкилотлари ва муассасалари, спорт ва фитнес-клублари ҳамда бошқалар ва ниҳоят томошабинлар ҳамда ишқибозлар (мухлислар) жалб қилингандир.

Спорт иқтисодиёти мутахассисларининг фикрича, спорт натижаларини олдиндан башорат қилиб бўлмаслик, уни ёқимли, яъни жозибали бўлишига олиб келади. Бу эса, тамошабинлар ва ишқибозларни ҳаяжонга солиб, уларга роҳат бахш этади.

Спорт ташкилотлари ва муассасалари моддий маҳсулотлар ишлаб чиқармайдилар, улар мусобақа ёки ўйинлар орқали хизмат кўрсатадилар [7].

Спорт соҳаси мамлакатимизда ва Жаҳон савдо ташкилоти классификацияси бўйича ҳам хизмат кўрсатиш соҳасига киритилганлиги са-

бабли, ушбу мақолада хизматлар соҳасининг замонавий иқтисодиётдаги роли ва аҳамияти масалалари кенг ёритилган. Зеро, хизматлар соҳасининг мазмун-моҳияти ва ўзига хос хусусиятларини чуқур билмасдан, мамлакатимизнинг спорт ташкилотлари ҳамда муассасалари фаолиятида учрайдиган муаммоларни самарали ечиб бўлмайди.

Хизмат кўрсатиш ва сервис соҳаси мамлакатимиз иқтисодиётини барқарор ривожлантиришнинг энг муҳим манбаи ва омили ҳисобланади. Жаҳон тажрибаси бугун айнан мазкур соҳа ЯИМнинг шакллантириш, аҳоли бандлигини таъминлаш, одамларнинг ҳаёт фаровонлигини оширишда етакчи ўрин тутишни кўрсатмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев 2020 йил 29 декабрь куни Олий Мажлисга навбатдаги Мурожаатномани тақдим этди. Мурожаатномада 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси доирасида миллий иқтисодиётимизнинг барча соҳа ва тармоқлари қатори, хизматлар соҳасида ҳам амалга оширилаётган муҳим ислохотлар, эришилаётган натижалар ва олдимизда турган устувор вазифалар чуқур таҳлил этилди [2].

Янги сайланган Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев лавозимга киришиш тантанали маросимига бағишланган Олий Мажлис палаталари қўшма мажлисида қуйидагиларни таъкидлади. "Спорт шу мақсадда барча шаҳар ва туманларда оммавий спортни ривожлантиришга, жумладан, спорт майдончалари, пиёдалар ва велосипедчилар учун йўлақлар, экопарклар, таълим даргоҳларидаги спорт залларидан иборат спорт инфратузилмасини яратишга алоҳида эътибор қаратилади. Шунингдек, Олимпия ва Паралимпия ҳаракатини ривожлантириш учун спорт мактабларини кўпайтирамиз ва янги спорт объектларини барпо этамиз. Бу борада Олимпия ўйинларига киритилган ҳар бир спорт турини ривожлантириш ва оммалаштириш бўйича комплекс дастурлар амалга оширилади"[3].

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили. Хизматларнинг табиати, моҳияти ва асосий тавсиф-

номалари, шунингдек, хизматлар соҳасининг, шу жумладан, спорт хизматларининг ўзига хос хусусиятлари, роли ҳамда аҳамияти масалаларига жаҳон ва мамлакатимиз иқтисодчи олимларининг асарларида кенг эътибор қаратилган.

Биринчи маротаба, хизматни физик товардан асосий жиҳатлари бўйича фарқланишини 1980 – йилда Леонард Берри томонидан берилди: унга кўра, физик товар – бу предмет, ускуна, жиҳоз ёки нарсадир, хизмат эса иш, ҳаракат, зўр бериш, тиришиш ёки бажариш ҳамда ижро этишдир[4].

Ҳозирги даврнинг адабиётларида хизматлар соҳаси тушунчаси ҳақида ягона бир фикр ёки ёндашув йўқдир. Бу хизматлар соҳаси тушунчасини ўзига хос хусусиятлари билан боғлиқ бўлган қийинчиликлардан иборатдир. Айрим адабиётларда учрайдиган қуйидаги тушунчалар ҳақида тўхталиб ўтамиз.

Россиялик иқтисодчи олимлар С.Н.Диянова ва А.Э.Штезелларнинг таъкидлашича, хизматлар соҳаси - бу корхоналар, ташкилотлар ва шунингдек, жисмоний шахслар томонидан кўрсатиладиган турли ҳилдаги хизмат турларини қайта ишлаб чиқаришни ўз ичига олган жамланма категориядир [5].

Буюк Британиялик иқтисодчи олимлар Джон Бич ва Саймон Чедвикларнинг таъкидлашича, спорт ташкилотлари ва муассасалари моддий маҳсулотлар ишлаб чиқармайдилар, улар мусобақа ёки ўйинлар орқали хизмат кўрсатадилар[7].

Россиялик иқтисодчи олим А.В.Лукининнинг фикрича, хизматлар - бу корхоналар, ташкилотлар ва айрим шахслар томонидан иккинчи томонга кўрсатиладиган фаолият тури бўлиб, у мижознинг мулкига айланмайди. Хизматларга – моддий бойлик яратилмайдиган (айрим хизмат турларидан ташқари), фойдали фаолиятнинг барча турлари киради [6].

Ўзбекистонда хизматлар соҳаси ва хизматлар маркетинги масалалари М.Юсупов, Ш.Дж.Эргашходжаева, Д.М.Усмонова, У.М.Закирова ва бошқалар томонидан ўрганилган [9].

Шунингдек, хизматлар соҳаси, хизматлар маркетингининг шаклланиш тарихи ва унинг халқаро моделлари иқтисодчи олим М.Юсуповнинг дарслигида батафсил баён қилинган [8].

Юқорида келтирилган хизматлар соҳасининг барча таърифлари, у ёки бу даражада инсонларнинг ҳаёт фаолиятини барча соҳаларини ўз ичига қамраб олади.

Тадқиқот методологияси. Мазкур илмий тадқиқотни амалга оширишда спорт хизматлари соҳасининг замонавий иқтисодийётидаги роли ва аҳамиятини аниқлаш борасидаги жаҳон ва мамлакатимиз иқтисодчи олимларининг мавзуга оид фикр-мулоҳазаларини ўрганиш,

қиёсий таққослаш, эксперт баҳолаш, жараёнларни кузатиш, иқтисодий ҳодиса ва жараёнларга тизимли ёндашув, муаллиф тажрибалари билан қиёсий таҳлил ўтказиш орқали тегишли йўналишларда хулоса, таклиф ва тавсиялар берилган.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси. Хизматлар соҳаси бугунги кунда мураккаб, кўпқиррали механизм бўлиб, лекин замонавий иқтисодийётимизнинг энг истиқболли ва тез ривожланаётган тармоғи ҳисобланиб, у ўз ичига савдодан тортиб транспорт, алоқа ва ахборотлаштириш, таълим, фан, соғлиқни сақлаш, маданият, санъат, спорт, маиший ва коммунал хизматлар, техник хизматлар, банк-молия, суғурта, туризм, аудиторлик-консалтинг хизматлари, меҳмонхоналар, дам олиш уйлари, телевидение, радио, кино театрлар, музейлар каби кенг фаолиятни олади.

Ривожланган мамлакатларнинг амалиёти шунини кўрсатмоқдаки, ишлаб чиқаришни мураккаблашуви ва бозорни техник жиҳатдан мураккаб бўлган товарлар билан тўлдирилиши натижасида хизматларга бўлган талаб ҳам ошиб бормоқда. Бизнинг мамлакатимизда ҳам хизматларни турли янги ҳиллари пайдо бўлиши натижасида хизматлар соҳаси, ишлаб чиқариш соҳасига нисбатан тез суръатлар билан ривожланмоқда. Ҳозирги кунда мамлакатимиз миллий иқтисодийётида банд бўлган аҳолининг ярмидан ортиғи шу соҳада меҳнат қилмоқда. Ҳар йилги янги яратилаётган иш ўринларининг учдан бир қисмидан ортиғи ҳам шу соҳа ҳиссасига тўғри келмоқда.

Хизмат – бу корхоналар ва айрим шахслар томонидан, айнан шундай иккинчи томонга кўрсатиладиган фаолият тури бўлиб, уни ушлаб, кўриб бўлмайди ҳамда у мижознинг мулкига айланмайди. Хизматни кўрсатиш натижасида, физик маҳсулот яратилиши ва яратилмаслиги ҳам мумкин. Хизмат инсонлар ва асбоб-ускуна ёрдамида кўрсатилиши мумкин; мижознинг иштирокида ва иштирокисиз кўрсатилади; шахсий ёки корхоналар эҳтиёжларини қондиришга йўналтирилган бўлиши мумкин; тижорат ва нотижорат характерга эга бўлиши ҳамда хусусий ва жамоат ташкилотлари томонидан кўрсатилади. Бироқ, ҳар қандай хизматлар, корхонанинг маркетинг фаолиятига кучли таъсир этадиган қуйидаги тўртта ўзига хос хусусиятларга эгадир: кўриб ва ушлаб бўлмаслик, ишлаб чиқаришни ва истеъмолни бир-биридан ажратиб бўлмаслик, сифатини тез-тез ўзгариб туриши ва сақлаб бўлмаслик.

Хизматлар иқтисодийёт тармоқларининг тез ривожланаётган энг истиқболли соҳаларидан бири ҳисобланади. У фаолиятнинг кенг қамровли соҳаларига эга, яъни савдодан ва транс-

портдан молиягача, суғуртадан ва турли ҳил воситачиликлардан иборат. Меҳмонхоналар ва ресторанлар, кирювиш корхоналари ва саргарошхоналар, ўқув ва спорт муассасалари, банк ва молия муассасалари, санаториялар, туристик фирмалар, алоқа ва ахборотлаштириш, интернет хизматлари, радио ва телестанциялар, маслаҳат фирмалари, соғлиқни сақлаш муассасалари, музейлар, кино ва театрлар ва бошқалар хизматлар соҳасига киради. Амалиётда деярли барча корхона ва ташкилотлар, у ёки бу даражада хизматлар кўрсатади.

Ривожланган мамлакатларнинг амалиёти шуни кўрсатмоқдаки, ишлаб чиқаришни мураккаблашуви ҳамда бозорни товарлар билан тўлдириш натижасида хизматларга бўлган талаб ҳам ошиб бормоқда. Бизнинг мамлакатимизда ҳам хизматларни турли янги ҳиллари пайдо бўлиши натижасида хизматлар соҳаси ишлаб чиқариш соҳасига нисбатан тез суръатлар билан ривожланмоқда.

Хизмат кўрсатиш ва сервис соҳаси мамлакат иқтисодиётини барқарор ривожлантиришнинг энг муҳим манбаи ва омили ҳисобланади. Жаҳон тажрибаси бугун айнан мазкур соҳа ЯИМни шакллантириш, аҳоли бандлигини таъминлаш, инсонларнинг ҳаёт фаровонлигини оширишда етакчи ўрин тутушини кўрсатмоқда.

Бунга мисол қилиб, мамлакатимизда хизмат кўрсатиш соҳасининг сўнгги йилларда тез суръатлар билан ўсиб бораётганлигини кўрсатиш мумкин. Бугунги кунда иқтисодиётда банд бўлган аҳолининг ярмидан ортиғи хизмат соҳасида меҳнат қилмоқда. Ҳар йилги янги яратилаётган иш ўринларининг учдан бир қисмидан ортиғи шу соҳа ҳиссасига тўғри келмоқда.

Мамлакатимизда кўрсатилаётган хизматлар таркиби ўзгариб бормоқда, яъни мобил алоқа, юқори тезликда ишлайдиган интернет, масофавий таълим хизматлари, масофавий банк хизматлари, кабелли телевизион алоқа, электрон хизмат кўрсатиш, электрон ҳукумат, электрон тижорат, қишлоқ хўжалиги техникаси, автомобиллар ва технологик ускуналарни таъмирлаш ҳамда уларга хизмат кўрсатиш каби замонавий юқори технологиялар асосидаги хизмат турлари тез ривожланмоқда.

Иқтисодиётни технологик прогресс асосида ривожланиши сервис хизматларини ўсишига объектив равишда имкон яратмоқда. Ҳар қандай физик товар, айниқса юқори технологик ва узоқ муддатда фойдаланиладиган, хизматларга бўлган эҳтиёжни вужудга келтиради. Жихозларни характерига боғлиқ равишда, хизматларга бўлган эҳтиёж қуйидагиларни ўз ичига олади:

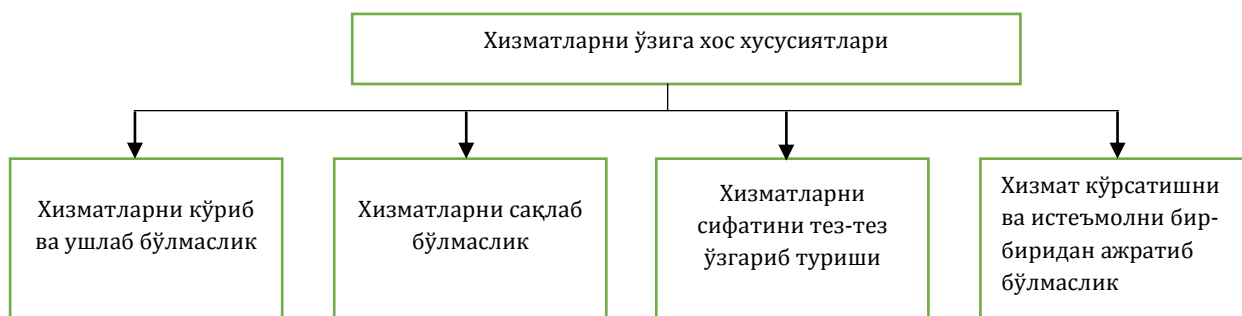
- транспортировка қилиш ва омборда сақлашни;
- ўрнатиш ва монтаж қилишни;
- қуйишни;
- техник хизмат кўрсатишни;
- тозалашни;
- экологик утилизатсия қилишни.

Бугунги кунга келиб, хизматлар соҳасини жуда ривожланиб кетганлигига қарамай, хизмат тушунчаси ҳақида ягона бир ёндашув йўқдир. Хизмат кўрсатиш орқали бирон бир нарса яратилмайди, яъни хизмат орқали фаолият кўрсатилади. Хизматларга кўпинча фойдали фаолиятнинг барча турлари киритилади. Хизмат бухизмат кўрсатувчи ва истеъмолчини бевосита ўзаро фаолиятининг натижасидир, шунингдек, хизмат кўрсатувчини истеъмолчи эҳтиёжини қондириш бўйича фаолиятдир.

Хизматлар бозори икки сабабаларга кўра бошқа бозорларга умуман ўхшамайди. Биринчидан, хизматлар то у кўрсатилмагунча мавжуд бўлмайди. Бу эса уни кўрсатилмагунча таққослашни ва баҳолашни амалга ошириб бўлмаслигини билдиради. Фақат кутилаётган фойда ва ҳақиқатда олинган натижаларни таққослаш мумкин.

Иккинчидан, хизматларга юқори даражадаги мавхумлик тегишлидир, бу эса мижозни ноқулай ҳолатга тушуради, хизматни кўрсатувчилар эса ўз хизматларини бозорга йўналтиришда қийналади.

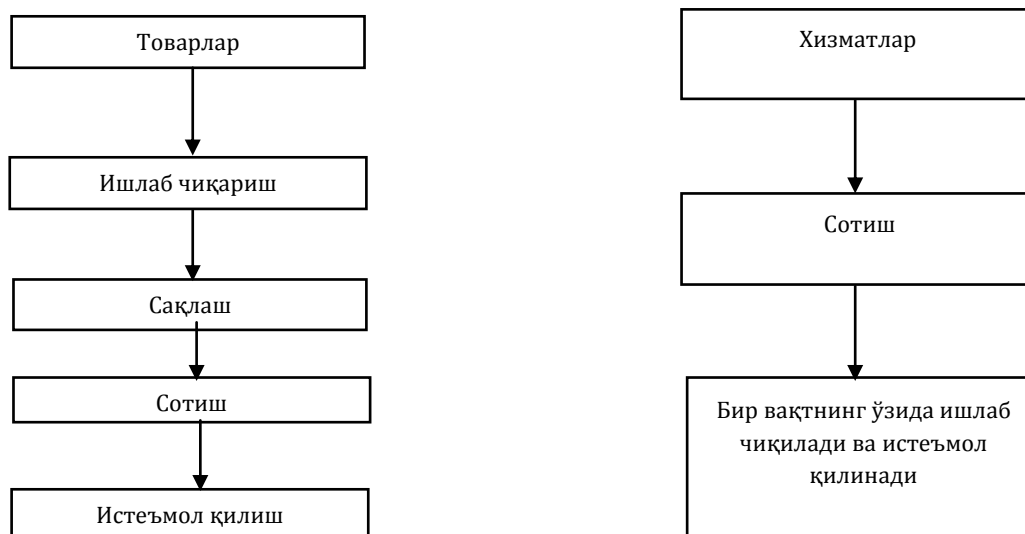
Хизматлар бозорини ушбу ўзига хос хусусиятлари, шунингдек, уларни кўриб бўлмаслик, ушлаб бўлмаслик, сақлаб бўлмаслик, сифатини тез-тез ўзгариб туриши ишлаб чиқаришни ва истеъмолни бир-биридан ажратиб бўлмаслик хизматлар маркетингинг ўзига хос хусусиятларини аниқлаб беради (1-расм).

1-расм. Хизматларни ўзига хос хусусиятлари таснифи

Товарлар ва хизматларни ишлаб чиқариш ҳамда истеъмол қилишни ўзаро бир-бирига боғ-

лик бўлиши нуқтаи назаридан, уларни ўзаро фарқланиши қуйидаги 2 – расмда кўрсатилган.

2 – расм. Товарлар ва хизматларни ишлаб чиқариш ҳамда истеъмол қилишни ўзаро бир-бирига боғлиқ бўлиши.

Ушбу 2 – расмдан шундай хулосага келиш мумкин, яъни товар аввал ишлаб чиқилади, сўнг сақланиб сотилади ва истеъмол қилинади.

Хизмат истеъмолчига (харидорга) фаолият орқали берилади, товар эса қўлдан – қўлга ўтказиш орқали берилади.

Биринчи маротаба, хизматни физик товардан асосий жиҳатлари бўйича фарқланишини 1980 – йилда Леонард Берри томонидан берилди: унга кўра, физик товар – бу предмет, ускуна, жиҳоз ёки нарсадир, хизмат эса иш, ҳаракат, зўр бериш, тиришиш ёки бажариш ҳамда ижро этишдир[4].

Хизматлар бозори – бу ноишлаб чиқариш соҳаси корхоналари меҳнати натижаси бўлиб, у хизматларни айирбошлаш соҳасидир.

Ҳозирги даврнинг адабиётларида хизматлар соҳаси тушунчаси ҳақида ягона бир фикр ёки ёндашув йўқдир. Бу хизматлар соҳаси тушунчасини ўзига хос хусусиятлари билан боғлиқ бўлган қийинчиликлардан иборатдир. Айрим адабиётларда учрайдиган қуйидаги тушунчалар ҳақида тўхталиб ўтамиз.

Хизматлар соҳаси – бу корхоналар, ташкилотлар ва шунингдек, жисмоний шахслар томонидан кўрсатиладиган турли ҳилдаги хизмат турларини қайта ишлаб чиқаришни ўз ичига олган жамланма категориядир.

Хизматлар соҳаси – бу жами кўп турдаги хизматларни ишлаб чиқариш билан банд бўлган, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ва фаолият турлари мажмуидир.

Хизматлар соҳаси – бу инсонларга маҳсулотларни истеъмол қиймати орқали қулайдик яратиш билан таърифланадиган, иқтисодиёт тармоқлари тизимидир. Моддий ишлаб чиқа-

риш хизматлари соҳаси (транспорт, алоқа, маиший хизмат кўрсатиш); маънавий ҳаёт хизматлари соҳаси (таълим, жисмоний маданият ва спорт, фан, санъат); ижтимоий соҳа хизматлари соҳаси (савдо, уй-коммунал хизматларини кўрсатиш, соғлиқни сақлаш) [5].

Хизмат кўрсатиш соҳаси – бу маҳсулотлари хизмат кўринишида бўлган, хўжалик тармоқларининг йиғиндисидир.

Хизматлар соҳаси – бу хизматларни кўрсатувчи иқтисодиётнинг секторидир.

Юқорида келтирилган хизматлар соҳасининг барча таърифлари, у ёки бу даражада инсонларнинг ҳаёт фаолиятини барча соҳаларини ўз ичига қамраб олади.

Хизматлар соҳаларини иқтисодий ва ижтимоий функцияларни бажаришга қараб ажратиш мумкин.

Иқтисодий функциялари:

- моддий бойликларни ишлаб чиқариш жараёнига хизмат кўрсатиш;
- ишчи кучини қайта ишлаб чиқиш;
- қўшимча моддий бойликларни вужудга келтириш.

Ижтимоий функциялари:

- аҳолининг турли ҳилдаги хизмат кўрсатишларга бўлган эҳтиёжларини қондириш;
- уй хўжаликларидаги харажатларни камайтириш ва меҳнат шароитларини яхшилашни таъминлаш;
- озод бўлаётган бўш вақтлардан унумли фойдаланиш;
- жамоат тартибини қўриқлаш, давлатни нормал ривожланишини ва хавфсизлигини таъминлаш.

Ўзбекистонда хизматлар соҳасини ривожланишига ижобий ва салбий омиллар таъсир этмоқда.

Ижобий омилларга: хизмат кўрсатиш соҳалари корхоналари ва ташкилотлари сонини ортиши; маҳаллий хизмат бозорларида хорижий рақобатчиларни пайдо бўлиши; иқтисодий ётти кичик ва ўрта бизнес корхоналари ҳисобига нодавлат секторини мустақамлаш ва бошқалар.

Салбий омилларга: хизматлар соҳаси корхоналари ўртасида рақобатни кучли эмаслиги; давлат секторидаги хизмат кўрсатиш корхоналарини тез ўзгараётган аҳоли талабига суст эътибор бериши; хизмат кўрсатиш корхоналари фаолиятини белгилайдиган норматив ҳуқуқий ҳужжатлардаги камчиликлар ва бошқалар.

Хизматлар турининг жуда кўплиги ва ҳилма-ҳиллиги сабабли, уларни айрим белгиларига қараб қуйидаги гуруҳларга бўлиш мумкин:

- истеъмол қилиш тури бўйича: шахсий эҳтиёж-ларни қондириш бўйича яқка тартибдаги хизматлар ва бизнес эҳтиёжларини қондириш бўйича ишбилармонлик хизматлари;

- харид қилиш мотивларига боғлиқлик бўйича: масалан, сифат, қулайлик, вақтни тежаш, пулни тежаш ва бошқалар;

- хизматни кўрсатувчи ташкилот турига боғлиқлик бўйича: масалан, давлат, шахсий, тижорат ва бошқалар;

- кўрсатилаётган хизматларни малакасига боғлиқлик бўйича: масалан, биноларни тозалаш бўйича паст малакали хизматлар ва юристлар, бухгалтерлар, маркетинглар ва бошқаларнинг юқори малакали хизматлари;

- асбоблар ва қўл меҳнатидан фойдаланиш бўйича: масалан, автомобилларни автоматик равишда ва қўлда ювиш;

- мижозни иштироки бўйича: масалан, беморни операция қилиш унинг иштирокини талаб этади, телевизорни таъмирлаш эса, йўқ;

- истеъмолчи билан бўладиган алоқани маълум вақт давом этишлиги бўйича (доимий ва узулувчан): масалан, малака ошириш курслари – бу дискрет (вақти-вақти) истеъмолчи билан бўладиган алоқа, телефон алоқалари ёки интернет провайдерлари хизматлари доимий муносабатларни талаб этади.

Хулоса ва таклифлар. Спорт хизматлари соҳасининг замонавий иқтисодийдаги роли ва аҳамиятини тадқиқ этиш натижасида қуйидаги хулосаларга келинди:

Хизмат - бу бир томон иккинчи томонга таклиф этадиган фойдали фаолиятдир. У нарса кўринишида бўлмайди, сотиб олиниши натижасида эса шахсий мулкка айланмайди, деб ҳисоблаймиз.

Хизматларнинг турларига қуйидагилар киради: меҳмонхоналар, ижтимоий хизматлар, ахборот хизматлари, дам олиш ва туризм соҳаси, маиший хизматлар, савдо ва умумий овқатланиш, автосервис, соғлиқни сақлаш хизматлари, молия хизматлари, юридик хизматлари, таълим хизматлари, таъмирлаш хизматлари, кино ва театрлар, транспорт ва бошқа хизматлар.

Демак, хизмат – бу корхоналар ва айрим шахслар томонидан, айнан шундай иккинчи томонга кўрсатиладиган фаолият тури бўлиб, уни ушлаб, кўриб бўлмайди ҳамда у мижознинг мулкига айланмайди. Хизматни кўрсатиш натижасида, физик маҳсулот яратилиши ва яратилмаслиги ҳам мумкин. Хизмат инсонлар ва асбоб-ускуна ёрдамида кўрсатилиши мумкин; мижознинг иштирокида ва иштирокисиз кўрсатилади; шахсий ёки корхоналар эҳтиёжларини қондиришга йўналтирилган бўлиши мумкин; тижорат ва нотижорат характерга эга бўлиши ҳамда хусусий ва жамоат ташкилотлари томонидан кўрсатилади. Бироқ, ҳар қандай хизматлар, корхонанинг маркетинг фаолиятига кучли таъсир этадиган қуйидаги тўртта ўзига хос хусусиятларга эгадир, яъни кўриб ва ушлаб бўлмаслик, ишлаб чиқаришни ва истеъмолни бир-биридан ажратиб бўлмаслик, сифатини тез-тез ўзгартириши ва сақлаб бўлмасликдир.

Хизматлар бозори – бу ноишлаб чиқариш соҳаси корхоналари меҳнати натижаси бўлиб, у хизматларни айирбошлаш соҳасидир.

Спорт ташкилотлари ва муассасалари моддий маҳсулотлар ишлаб чиқармайдилар, улар мусобақа ёки ўйинлар орқали хизмат кўрсатадилар, деб ҳисоблаймиз.

Юқоридагилардан хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, барчасининг мазмуни, умуман олганда, Жисмоний тарбия ва спорт тизимидаги харидор ва истеъмол соҳасини комплекс тадқиқот қилишга мақсадга мувофиқдир.

Рақобат кураши шароитида, жисмоний тарбия ва спорт тизимидаги спорт турлари бўйича федерациялар (уюшмалар)нинг фаолияти, спорт ташкилотлари ва муассасалари, жисмоний тарбия – соғломлаштириш, спорт иншоотлари ҳамда муассасаларининг фаолияти самардорлигини янада ошириш учун, уларнинг бошқарув тузимига маркетинг фаолиятини татбиқ этиш тавсия этилади. Мамлакатимизда спорт хизматлари соҳасини янада ривожлантириш учун илғор хорижий тажрибаларни миллий спорт соҳасининг ўзига хос хусусиятларини ва маҳаллий шарт-шароитларни ҳисобга олган ҳолда татбиқ этиш зарур.

Юқоридаги келтирилган таклиф ва тавсияларни амалиётга жорий этилиши мамлакатимизда жисмоний тарбия ва спортни омалаштириш, уни янада ривожлантириш, аҳоли ўрта-

сида соғлом турмуш тарзини тарғиб қилиш учун зарур шарт-шароитлар яратади.

Хулоса қилиб, шуни таъкидлаш лозимки, мамлакатимиз хуудларида 2026 йилнинг якунига қадар сервис соҳалари, шу жумладан, спорт

соҳаси қўламини кенгайтириш орқали хизмат кўрсатиш хажми уч баробар оширилади ва бунинг эвазига 3,5 миллионга янги иш ўрни яратилади [1].

Манба ва фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Миромонович Мирзиёевнинг сайлов олди дастури. Янги Ўзбекистон стратегияси. XXI asr, 2121 йил 30 сентябрь, №38.
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. Халқ сўзи, 2020 йил 30 декабрь, № 276.
3. Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси асосида демократик ислохотлар йўлини қатъий давом эттирамиз. Янги сайланган Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг лавозимга киришиш тантанали маросимида бағишланган Олий Мажлис палаталари қўшма мажлисидаги нутқи. Халқ сўзи, 2021 йил 7 ноябрь, №238.
4. Диянова С.Н., Штезель А.Э. Маркетинг сферы услуг : учебное пособие.- М.: Магистр: ИНФРА – М, 2015.- 72-73 бетлар.
5. Диянова С.Н., Штезель А.Э. Маркетинг сферы услуг: учебное пособие.- М.: Магистр : ИНФРА – М, 2015.- 15-17 бетлар.
6. Лукина А.В. Маркетинг товаров и услуг: учеб. пособие, М.: И-во «Форум», 2012. –240с.
7. Маркетинг спорта. Под ред. Джона Бича и Саймона Чедвика; Пер. С англ.-М.: Альпина Паблишерз, 2017.-706 с.
8. Юсупов М.А., “Хизматлар маркетинги” Дарслик. –Т.: “Иқтисодиёт”, 2021.- 356 бет.
9. Юсупов М.А., Эргашходжаева Ш.Дж., Усмонова Д.М., Закирова У.М. Маркетинг. Ўқув қўлланма. –Т.: “Иқтисодиёт”, 2021.- 126 бет.

САМАРҚАНД ВИЛОЯТИНИНГ ҚИШЛОҚ ЖОЙЛАРИДА СЕРВИС СОҲАСИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ҲОЛАТИ

Рахимов Зафар Комилович - Самарқанд иқтисодиёт ва сервис Институтини “Рақамли иқтисодиёт” кафедраси катта ўқитувчиси

Аннотация: Мақолада Самарқанд вилоятининг қишлоқ жойларида сервис соҳасининг ривожланиш ҳолати, унинг аҳамияти ва мазмуни ёритиб берилган. Мамлакатимиз аҳолисининг ўсиб бораётган озиқ-овқат маҳсулотларига бўлган талабини қондиришда аграр соҳани жадал ривожлантириш ва қишлоқ хўжалиги тармоғига рақамли технологияларни қўллаш ҳамда уларнинг қатор соҳалар, тармоқлар билан турли кооперация ва интеграцияга киришига асослаиб юқори самарадорликка эришиши республикамиз иқтисодиёти олдида турган муҳим вазифалардан бири эканлигига эътибор қаратилган. Маълумотлар муаллифнинг кузатишлари ҳамда чет эл адабиётларини таҳлил этиш асосида тузилди.

Калит сўзлар: Сервис, хизмат, маҳсулот, инфратузилма, қишлоқ, аҳоли, бандлик, модернизация, технология, рақамли технологиялар.

СОСТОЯНИЕ РАЗВИТИЯ СЕРВИСНОГО СЕКТОРА В СЕЛЬСКИХ МЕСТАХ САМАРКАНДСКОЙ ОБЛАСТИ

Рахимов Зафар Комилович - старший преподаватель кафедры цифровой экономики Самаркандского института экономики и сервиса

Аннотация: В статье освещены значение, состояние и тенденции развития сферы сервиса в сельской местности Самаркандской области. Одной из важных задач экономики страны является удовлетворение растущего спроса населения на продукты питания, достижение высокой эффективности на основе стремительного развития аграрного сектора и применения цифровых технологий в сельском хозяйстве и их интеграции и интеграции с количеством отраслей. Данные основаны на наблюдениях авторов и иностранной литературе, в которой приведена соответствующая информация.

Ключевые слова: Сервис, услуга, продукт, инфраструктура, село, население, занятость, модернизация, технологии, цифровые технологии.